

 [instagram.com/publikpraktikum](https://www.instagram.com/publikpraktikum)

 facebook.com/publikpraktikum

www.publikpraktikum.rs

NASLOV ORIGINALA:

Lost at School: Why Our Kids with Behavioral Challenges are Falling Through the Cracks and How We Can Help Them

Copyright © 2014 by Ross W. Greene

Za izdavanje na srpskom jeziku © Publik praktikum 2021

ZA IZDAVAČA:

Marko Sabovljević

UREDNIK:

Marina Sabovljević

PREVODILAC:

Ana Grbić

LEKTURA:

Marija Samardžić

KOREKTURA:

Nataša Ninković

DIZAJN KORICE:

Sara Vranić

ŠTAMPA:

Alpha print, Zemun

TIRAŽ:

1.000

IZDAVAČ:

Publik praktikum

Dobrovoljačka 10/I, Zemun

office@publikpraktikum.rs

011/4202 544; 011/4202 545

Sva prava zadržana. Nijedan deo ove knjige ne sme se kopirati ni prenositi u bilo kom obliku ili bilo kojim sredstvima, elektronskim ili mehaničkim, uključujući fotokopiranje, snimanje ili bilo koji sistem za skladištenje i pretraživanje informacija, bez pismenog odobrenja izdavača.

IZGUBLJENI U ŠKOLI

DR ROS V. GRIN

POHVALE

„Niko u Americi nije dublje razmišljao o problemima dece koja remete red u školi od Rosa Grina. U ovoj sjajnoj novoj knjizi, on ulazi u umove dece i školskog osoblja kako bi objasnio zbog čega su staromodna školska disciplina i politika nulte tolerancije doživele poraz. Zatim nudi originalne i isprobane nove strategije za rad s decom najproblematičnijeg ponašanja. Svaki nastavnik i član školske uprave koji je ikada pomislio kako tradicionalna disciplina ne pomaže, treba da pročita *Izgubljene u školi*.“

- Dr Majkl Tompson, školski konsultant,
koautor *Vaspitavanja Kaina* i autor *Najboljih drugara*,
najvećih neprijatelja

„Više ne možemo ignorisati ponašanje napornih učenika. Knjiga doktora Grina je blagovremeni doprinos literaturi o tome kako škole moraju podržati *sve* učenike, a njegov pristup dobro se uklapa sa Reakcijom na intervenciju (RTI).“

- Dr Rejčel Braun-Čidsi, NCSP, profesor na Katedri za školsku psihologiju Univerziteta Južnog Mejna
i koautorka *Rekacije na intervenciju**

„Pozitivan i praktičan pristup za učitelje koji žele da pomognu deci koju ponašanje u učionici sprečava da postignu akademski i socijalni uspeh.“

- Kerol En Tomlinson, Ed. D., Vilijam Klej Periš mlađi,
profesor i predsednik Edukativnog vodstva, fondacija i politike
Pedagoške škole „Kari“, Univerzitet Virdžinije

„Pristupačni saveti za roditelje i učitelje zabrinute za decu problematičnog ponašanja.“

- *Booklist*

Mnogi ljudi se s ljubavlju sećaju onih učitelja koji su u njih verovali i pomogli im da se ostvare. Ova knjiga posvećena je Maršalu Sternsu, mom nastavniku iz Osnovne škole „Majami“, 1968.

SADRŽAJ

<i>Beleška o obnovljenom i dopunjenom izdanju</i>	9
<i>Uvod</i>	11
Poglavlje 1: Škola teških udaraca	15
Poglavlje 2: Deca su dobra kad to mogu	23
Poglavlje 3: Plan nastave	59
Poglavlje 4: Hajde da počnemo	82
Poglavlje 5: Prepreke na putu	116
Poglavlje 6: Šlag na torti	145
Poglavlje 7: Susret umova	172
Poglavlje 8: Škola mišljenja	211
Poglavlje 9: Životi u ravnoteži	252
<i>Puškice za „bušenje informacija”</i>	260
<i>Izvori</i>	263
<i>Citirane knjige i druga preporučena literatura</i>	267
<i>Zahvalnice</i>	269
<i>Beleška o autoru</i>	270

BELEŠKA O OBNOVLJENOM I DOPUNJENOM IZDANJU

Dobro došli u obnovljeno i dopunjeno izdanje *Izgubljenih u školi*. Od prvog izdanja od bezbroj roditelja i edukatora slušam kako im je knjiga pomogla da poteškoće učenika problematičnog ponašanja dožive na saosećajniji, tačniji i produktivniji način. Drago mi je što čujem da takvi učenici sada imaju koristi od brige koja je proaktivna, bez konflikta i kažnjavanja, s akcentom na saradnji i popravljajući odnos.

Model opisan u ovoj knjizi – sada se naziva *Zajednička i proaktivna rešenja* (u daljem tekstu, CPS)¹ – nastavlja da se razvija, a novo izdanje odražava sve revizije i unapređenja CPS modela do kojih je došlo od 2009. godine. Evo nekoliko najvažnijih. *Procena nerazvijenih veština i nerešenih problema* (u daljem tekstu, *Procena*) – ključno oruđe za procenu u CPS modelu – dopunjena je, a u knjizi postoji daleko više sadržaja koji će vam pomoći da je koristite. Ono što je postalo jasno jeste da formulacija nerešenih problema igra značajnu ulogu u utvrđivanju toga da li učenici učestvuju u procesu rešavanja problema. Ako se nerešeni problem odnosi na problematično ponašanje učenika, uključuje teorije odraslih o uzroku učenikovih poteškoća, previše je opširan ili nejasan, manja je verovatnoća da će učenik učestvovati u procesu. Zbog toga ćete naći nova uputstva za zapisivanje nerešenih problema. Budete li se držali uputstava, znatno ćete uvećati šansu da učenici učestvuju u procesu.

Takođe je postalo jasno da je starateljima potrebno dodatno upućivanje u proces zajedničkog rešavanja problema. Mnogi staratelji naiđu na poteškoće kad je u pitanju prikupljanje informacija od učenika o njihovim brigama u vezi sa konkretnim nerešenim problemima. I zato ćete, u ovom novom izdanju, pronaći strategije

¹ Zajednička i proaktivna rešenja, u originalu: *Collaborative and Proactive Solutions*. U daljem tekstu ostavljen je originalni akronim CPS, poznat u celom svetu. (Prim. prev.)

„bušenja” koje će vas sprovesti kroz proces sakupljanja informacija. Pronaći ćete i više informacija o tome kako da izrazite brige odraslih i kako da zajedno sa decom promišljate i birate rešenja koja su realna i zadovoljavajuća za sve.

To su detalji, i važni su, ali ovde je još važniji krupan plan. Nažalost, živimo u doba kad su mnogi učitelji počeli da se osećaju kao roboti za pripremu kontrolnih zadataka – preopterećeni su izuzetno važnim testovima i smatraju da rešavanje problema i razvijanje odnosa podrške učenicima oduzima previše vremena. A ipak, ogroman broj tragičnih pucnjava u školama i sve veći broj razočaranih, otuđenih, visokorizičnih učenika govori nam da nešto uopšte nije u redu... nešto što zabrana izlaska na odmor, udaljavanje s nastave, isključenje iz škole, detektori metala i sve jače prisustvo policije u školama neće popraviti. Krajnje je vreme da se s decom grade pozitivni odnosi, da se postaramo da su linije komunikacije širom otvorene, te da se rešavaju problemi koji doprinose problematičnom ponašanju. Da, gradivo je izuzetno važno, ali najvažnije je to da se moramo vratiti suštinskim ulogama koje su edukatori uvek igrali u životima dece: *pomagač* i *osoba koja rešava probleme*. Nadam se da će ova knjiga nastaviti da bude mapa za pokretanje stvari u tom pravcu. Rečima čuvenog proroka: *Ako ne sad, kad?*

Ros Grin, Portland, Mejn

UVOD

Protraćen ljudski potencijal tragična je stvar. U toliko mnogo škola decu sa društvenim, emotivnim i bihevioralnim poteškoćama još uvek slabo razumeju, a prema njima se postupa na način koji je u potpunoj suprotnosti sa onim što sada znamo o tome kako su uopšte postali naporni. Frustracija i očaj roditelja su opipljivi. Mnogi učitelji stalno su pod velikim stresom povezanim sa problemima ponašanja u učionici i nošenja sa roditeljima, a ne dobijaju podršku koja im je potrebna kako bi pomogli svojim učenicima s poteškoćama. Polovina prosvetnih radnika struku napusti tokom prve četiri godine, a deca s poteškoćama u ponašanju i njihovi roditelji navedeni su kao jedan od najjačih razloga za to.¹ Roditelji znaju da u školi ima problema, znaju da za to krive njih, osećaju da njihovu decu ne razumeju i da loše s njima postupaju, ali smatraju i da nisu u stanju da to poprave, obeshrabreni su i potreseni susretima sa školskim osobljem.

Školska disciplina je narušena. Nije iznenađujuće što pojačavanje pritiska nije upalilo. Radna grupa Američke asocijacije psihologa odavno je zaključila da je politika nulte tolerancije, koja je trebalo da umani nasilje i probleme u ponašanju u našim školama, postigla upravo suprotan efekat. Revizija desetogodišnjeg istraživanja otkrila je da takva politika ne samo što nije uspela da postigne da škole budu bezbednije ili efikasnije u izlaženju na kraj sa ispadima učenika već je zapravo uvećala probleme u ponašanju i stope ispisivanja iz škole.² A ipak, državne osnovne i srednje škole u SAD i dalje dele strahovitih 230.000 ukora, 110.000 isključenja i 3 miliona udaljavanja s nastave svake godine, uz bezbrojne desetine miliona zabrana izlazaka na odmor.³

Iza statistike, iza svake kazne, stoje ljudska bića – deca, učitelji, roditelji – koji čine najbolje što mogu s dostupnim alatima. Da im se pomogne, potrebne su dramatične promene. A moje iskustvo ukazuje na to da te promene neće biti bolne i teške kao što se mnogi

pribojavaju. Ne možemo nastaviti kao i dosad, pa i dalje gubiti decu u istinski zaprepašćujućem broju. Ova knjiga govori o drugačijem pristupu.

Svake godine sarađujem sa stotinama dece s problemima. Ta deca bi najviše od svega volela da mogu ispunjavati društvene, emotivne i bihevioralne zahteve s kojima se suočavaju u školi i u životu, ali im to nekako ne uspeva. Mnogi već toliko dugo upadaju u nevolje da su izgubili veru u to da će ijedna odrasla osoba ikada umeti da im pomogne.

Svake godine sarađujem i sa stotinama prosvetnih radnika. Ogromnoj većini je duboko stalo do dece i posvećuju mnogo vremena i energije deci kojoj predaju, ali većina spremno obznanjuje kako razumevanje i pomaganje deci s problemima nije činilo veliki deo njihovog obrazovanja, te da bi im koristila ozbiljna pomoć s nekim od tih učenika i njihovim roditeljima. A većina je toliko upetljana u dnevne zahteve nastave i sve nove inicijative koji im se nameću da prosto nemaju vremena da razmišljaju o tome kako da bolje pomognu deci s poteškoćama u svojim razredima.

Svake godine sarađujem i sa stotinama roditelja dece s problemima. Većina žarko želi da se zajedno sa školskim osobljem pozabavi poteškoćama svoje dece na efikasan i saosećajan način, ali nisu baš sigurni kako da to ostvare.

Pre petnaest godina objavio sam knjigu koja se zove *Eksplzivno dete*, a koja je primarno bila usmerena prema roditeljima. Od tada je model koji sam opisao u *Eksplzivnom detetu* – sada se zove *Zajednička i proaktivna rešenja* (CPS) – primenjen ne samo u hiljadama domaćinstava već i u desetinama psihijatrijskih klinika i bolnica, u popravnom maloletničkom sistemu, i u školama opšteg i specijalnog obrazovanja. Bilo je jasno da je knjiga koja jasno opisuje kako se CPS model primenjuje u školama preko potrebna.

Sada znate zašto sam napisao ovu knjigu i za koga sam je napisao. Popričajmo sada malo o tome kako sam je napisao.

Pomaganje deci sa društvenim, emotivnim i bihevioralnim problemima nije mehanička vežba. Deca nisu roboti, odrasli nisu roboti, i pomoći im da sarađuju nije robotika. Posao je težak, brljiv, neprijatan i zahteva timski rad, strpljenje i upornost, posebno ako uključuje i osporavanje uvreženih verovanja i praksi. Ova knjiga sadrži mnogo materijala i primera koji će vam pomoći da bolje razumete tešku decu, objasniti vam kako da primenite CPS model i kako da zajedno radite na zajedničkom cilju da se toj deci efikasnije pomogne.

Ali tu je i aktuelna priča o nekoj deci s poteškoćama, njihovim nastavnicima i roditeljima, te upravi njihove škole... i njihovim brljivim, neprijatnim, kolektivnim pokušajima da poprave stvari. Aktuelna priča pomaže da se ostvari nekoliko ciljeva. Prvo, knjigu brzo prebacuje sa ideja u pragmatičnu stvarnost. Drugo, pomaže da se ožive izazovi, pritisci, stresori, sumnje, prepreke i brige svih uključenih. Treće, uči čitaoca rečima koje će koristiti u raznoraznim uslovima. Tako često ljudi kažu: „Razumem CPS model, ali moram znati kako *izgleda* i *zvuči* na delu!” Ili: „Moram nekako da osetim *jezik* CPS modela.” I pitaju: „Je li zaista realno pomisliti da bi cela škola ovo mogla da radi?” Pred kraj, priča obiluje primerima i dijalozima iz stvarnog života.

Svi likovi zasnovani su na učiteljima, roditeljima i deci koje sam poznao i s kojima sam sarađivao, na stvarnim poteškoćama koje su pokušali da prevaziđu, te kako su u tome uspeli. Neki likovi su mešavina raznih stvarnih ljudi, a imena i detalji su promenjeni da bi se zaštitili identiteti. Mogao sam predstaviti likove u najboljem mogućem svetlu, ali onda ne bi bili posebno autentični. Dakle, direktorka u priči nije *svaka* direktorka, ona je samo direktorka škole u priči. Isto važi za decu, roditelje, učitelje i druge likove. Oni nisu stereotipi, niti treba da budu predstavnici... već samo likovi koje sam izabrao da mi pomognu da prikažem poteškoće i kompleksnosti sadržane u preobražaju disciplinske kulture u učionici i u školi.

Nisam bio konkretan ni kad je reč o tipu škole. Jasno je da je to državna škola, a mnogo akcije odvija se u petom razredu, ali namerno sam bio nejasan u vezi sa godištem, etničkom grupom i društveno-ekonomskim statusom populacije. Iako ti detalji povremeno imaju marginalan značaj, nemaju dramatičan uticaj na ishod kad ljudi koriste CPS model. Iako mnoge ženske osobe iskazuju problematično ponašanje u školi, o deci s poteškoćama u ovoj knjizi govorim uglavnom u muškom rodu. Iako je ova knjiga o deci sa *socijalnim, emotivnim i bihevioralnim* problemima, koristim izraz *deca problematičnog ponašanja* i *teška deca* da obuhvatim sve domene. Takođe, pozivam se na rad drugih autora u različitim tačkama u tekstu – te reference nalaze se u odvojenom odeljku na kraju ove knjige.

Ova knjiga ne bavi se uspehom u školi. Dovoljno je inicijativa na obrazovnom polju koje se staraju da se zadovolje akademske potrebe dece. Ova knjiga govori o deci koju te inicijative neobjašnjivo ostavljaju za sobom.

Ova knjiga ne vređa niti krivi edukatore. Niti, kad smo kod toga, vređa ili krivi decu i njihove roditelje. Ona govori o potrebi da se

dramatično promeni sistem koji ne funkcioniše za roditelje, učitelje i za tešku decu, te o tome kako da se promena sprovede. Neophodna su tri ogromna zaokreta: (1) dramatično poboljšanje razumevanja faktora koji pripremaju teren za problematično ponašanje dece, (2) stvaranje mehanizama da se toj deci pomogne, koji su uglavnom proaktivni umesto reaktivni i (3) stvaranje procesa u okviru kojih bi ljudi mogli zajednički rešavati probleme.

Svako će iz ove knjige poneti nešto drugo. Za neke će biti novost činjenica što se koren problematičnog ponašanja može naći u nerazvijenim kognitivnim sposobnostima. Drugima će neefikasnost nametanja posledica otvoriti oči. Treće će prosvetliti specifični sastojci CPS modela i načina na koji se ti sastojci razlikuju (i često su produktivniji) od drugih načina razgovaranja sa teškom decom i staranja o njima. A četvrti – možda oni koji su postali pomalo zasićeni ili cinični – možda iz ove knjige izvuku nov ugao gledanja na stvari i novu nadu.

Kao i uvek, da biste izvukli najviše iz onoga što se spremate da pročitate, najvažniji preduslovi su otvoren um i mašta – za razne mogućnosti.

ŠKOLA TEŠKIH UDARACA

Bio je prvi oktobar, a učenici petog razreda gospođe Lori Vuds vredno su radili na zadatku iz građanskog. Svi osim, jasno se videlo, dečaka po imenu Džoi. Gospođa Vuds već je imala poteškoća s Džojem, posebno kad bi odbijao da radi zadatke na času. Iritiralo ju je to što Džoi očigledno nije radio zadatak iz građanskog, a to što je sada dekoncentrisao još dvoje druge dece primoralo je gospođu Vuds da nešto preduzme. Otišla je do Džoijeve klupe.

„Džoi, u čemu je problem?” šapnula je gospođa Vuds. „Smetaš učenicima oko sebe.”

Džoi je pogledao nastavnicu. „Ne znam šta treba da radim.”

„Džoi, uputstva su zapisana na tabli. Kako je moguće da ne znaš šta treba da radiš?”

Dvoje druge dece blizu Džoija se zakikotalo.

„Tako što ne znam!”

Sad je i većina ostale dece gledala.

„Nastavite da radite, deco”, rekla je gospođa Vuds. Okrenula se Džoiu. „Džoi, dođi do katedre da popričamo da ne bismo smetali tvojim drugarima.” Pošla je ka katedri, ali Džoi se nije ni mrdnuo. Gospođa Vuds se ponovo okrenula.

„Džoi, dođi do katedre, molim te.”

„Nema šanse”, promrmljao je Džoi, ali dovoljno glasno da još jednom privuče pažnju drugova.

„Molim?”

Džoi se zacrveneo. „Neću doći do katedre.”

Pažnja celog razreda bila je prikovana za nastavnicu u iščekivanju njene reakcije.

„Džoi, ako ne dođeš odmah do katedre, moraću da te pošaljem kod direktorke.”

„Ni tamo neću da idem.”

„Džoi, *smesta!*”

„Nema šanse.”

Gospođa Vuds prišla je jednoj učenici blizu vrata učionice. „Tejlor, molim te, idi do zbornice i kaži gospođi Vestbruk da imamo problem i da gospodin Midlton mora odmah doći.” Gospođa Vuds se nadala da bi pretnja dolaskom zamenika direktora mogla ubediti Džoiu da se predomisli.

Tejlor je poslušno skočila sa svog mesta i otrčala do zbornice. Gospođa Vuds otišla je do vrata učionice i okrenula se da se obrati ostalim učenicima. „Ovo više ne želim da ponavljam: nastavite sa svojim poslom.”

„O čemu je reč?” pitao je gospodin Midlton kad je, pomalo zadihao, stigao. Gospodin Midlton je već dvanaest godina zamenik direktora (pre toga je 16 godina predavao fiziku i hemiju), i među nastavničkim osobljem bio je poznat kao ljubazan, pravedan čovek kojem zavođenje reda u školi baš i ne leži.

„Džoi je ometao čas, pa sam mu rekla da dođe do katedre, što je odbio. Onda sam mu rekla kako mora kod direktora, pa je i to odbio. I sada sedi tamo.” Gospođa Vuds je mahnula u Džoijevom pravcu.

Gospodin Midlton je pogledao razred preko naočara. „Da vidimo šta ja mogu da učinim.”

Gospodin Midlton prišao je Džoiu, sagnuo se i tiho rekao: „Džoi, čujem da imamo problem. Zašto ne bismo popričali o tome u mojoj kancelariji?”

Džoi je eksplodirao. Skočio je sa stolice, glavom udarivši gospodina Midltona u vilicu. „Neću u glupu kancelariju!” zurlao je i potrčao ka vratima. Ostala deca su zinula. Iznenaden udarcem u vilicu, gospodin Midlton je uzalud posegnuo za Džojem. Džoi je odgurnuo gospođu Vuds, vičući: „Ne mogu da vas podnesem!” Kad je prošao pored Tejlorine klupe, dobacio je: „Ubiću te!” Tejlor se zgrčila dok je Džoi istrčavao iz učionice. Otrčao je niz hodnik, pa izašao iz školske zgrade, s gospodinom Midltonom za petama. Dok je protrčavao pored zbornice, viknuo je gospođi Vestbruk, sekretarici: „Zovi gospođu Galvin!” Gospođa Vestbruk požurila je u direktorovu kancelariju i rekla gospođi Galvin, direktorki škole, da je Džoi upravo istrčao iz zgrade, praćen gospodinom Midltonom. Gospođa Galvin pojurila je iz kancelarije da se pridruži poteri. Gospodin Sajzmor, jedan od nastavnika fizičkog, čuo je komešanje iz foto-kopirnice, pa je i on pojurio za Džojem.

Gospodin Midlton i gospodin Sajzmor našli su Džoiu kako se krije iza kola na školskom parkingu i na silu ga vratili u školu. Dvojica muškaraca posadila su Džoiu na stolicu u kancelariji gospođe

Galvin. „Zovite njegovu majku”, gospođa Galvin je bez daha rekla gospođi Vestbruk dok je ulazila u kancelariju.

Dok su ga gospodin Sajzmor i gospodin Midlton držali za ruke, gospođa Galvin je strogo pogledala Džoiu. „Hoćeš li sedeti u toj stolici i ako te oni ne budu držali?”

Džoi se opirao stisku: „Sklanjajte ove kretene s mene.”

„Pustiće te kad se smiriš i kažeš mi da ćeš sedeti tu dok ti ne dođe majka.”

Džoi je pokušao da se otrgne iz stiska dvojice muškaraca, zaja-puren i uplakan. „Skidajte ih s mene!”

Gospođa Galvin je još dolazila do daha. „Pustiće te kad se smiriš. Ovakvo ponašanje u našoj školi nije dozvoljeno.”

Džoi je nastavio da se otima. „Džoi, samo se smiri”, gospodin Midlton je pokušavao da ga umiri uprkos bolnoj vilici.

„Jebi se”, rekao je Džoi, malo popustivši otpor.

„Džoi, u našoj školi se tako ni ne razgovara”, rekla je gospođa Galvin.

„Jebi se i ti”, rekao je Džoi, ljutito gledajući direktorku, ali otima-jući se još manje.

„Hajde, Džoi, opusti se”, rekao je gospodin Midlton. „Ne želim ovako da te držim.”

„Onda me pusti!” besneo je Džoi. „Već me boli ruka.”

„Ne želimo da te povredimo”, rekao je gospodin Midlton, „ali ne smemo dozvoliti ni da ponovo istrčiš iz škole. To je opasno. Molim te, smiri se, da bismo mogli da te pustimo.”

Džoijeva majka, gospođa Louel, stigla je za deset minuta. „O čemu je ovde reč?” bez daha je rekla.

„Povredili su me”, Džoi je ljutito pogledao gospođu Galvin.

Gospođa Louel je pogledala u Džoijeve ruke, a onda u gospođu Galvin, tražeći objašnjenje. Gospođa Galvin bila je otvorena direktorka koja se ponosila svojom „čvrstom rukom” i time što se stara da deca u njenoj školi steknu dobro obrazovanje.

„Zapretio je smrću drugarici iz razreda”, rekla je direktorka. „To je neprihvatljivo. Onda je istrčao iz škole i morali smo na silu da ga vratimo nazad. Zato su mu ruke pomalo crvene.”

Gospođa Louel je pokušavala da ne digne glas. „Džoi, jesi li pretio drugom detetu?”

„Nisam tako mislio.”

„Zašto si istrčao iz škole?” pitala je gospođa Louel.

„Nisam znao šta treba da radim na građanskom”, promrmljao je Džoi.

Gospođa Louel nije razumela. „Šta nisi znao?”

„Navodno je odbio da radi zadatak”, rekao je gospodin Midlton. „Gospođa Vuds ga je zamolila da dođe do katedre, pa je i to odbio. Onda mu je rekla da ode kod direktorke, i to je odbio. Onda sam ja pokušao da razgovaram s njim, a on je istrčao iz učionice.”

„Nisam znao šta treba da radim!” insistirao je Džoi.

„Dodaću i da je udario gospodina Midltona u bradu i gurnuo gospođu Vuds tokom ovog ispada”, rekla je gospođa Galvin. „To se zove napad, i u ovoj zgradi je potpuno neprihvatljivo.”

Džoi se skljkao u stolici, ponovo mrmljajući: „Slučajno sam.”

„Džoi, ne mogu da verujem da si to uradio”, rekla je njegova majka. Džoi su potekle suze.

„Namerno ili ne, Džoi će sledećih pet dana provesti kod kuće”, rekla je gospođa Galvin.

Gospođa Louel je razrogačenih očiju pogledala u direktorku. „Kako to mislite?”

„Suspendovan je s nastave na pet dana. Nećemo tolerisati ovakve stvari u školi. Džoijevi drugari imaju pravo na bezbednu sredinu za učenje, a to pravo je danas narušeno. Moraću da porazgovaram i sa okružnim nadzornikom da li treba preduzeti i druge mere.”

„Druge mere? Kakve?”

„Kad u ovom školskom sistemu učenik napadne učitelja i zapreti ubistvom, naš školski disciplinski pravilnik kaže kako moramo obavestiti policiju. A gospodin Midlton i gospođa Vuds moraće da odluče da li će ga tužiti.”

„Policiju?” viknula je Džoijeva majka. „Nije bilo namerno!”

„Na osnovu onoga što sam čula, ne delim Džoijevo viđenje da je sve to bilo slučajno”, rekla je gospođa Kalvin. „Zasad morate odvesti Džoiu kući. O daljem razvoju događaja razgovaraćemo kad budem imala više informacija. Džoi mora shvatiti da je takvo ponašanje neprihvatljivo.”

„On već zna da je takvo ponašanje neprihvatljivo”, rekla je gospođa Louel.

Ova opaska dočekana je tišinom.

Gospođa Louel je dovoljno čula. „Hajdemo, Džoi.” Pogledala je gospodina Midltona. „Zaista mi je žao što ste povređeni.” Džoi je pošao za majkom iz kancelarije, šaka duboko u džepovima i pognute glave. Dvoje službenika gledali su kroz prozor kako Džoi i njegova majka sedaju u kola i odlaze.

Šta ćemo sa Džojem? To pitanje je važnije nego ikad. Zato što takvih kao Džoi ima koliko hoćete. Deca koja ne mogu da funkcionišu u učionici, ne mogu da se slože s drugom decom, naoko ne poštuju autoritet, ne reaguju na školski disciplinski program. Deca čiji se problemi ne popravljaju. Ponekad čitamo o njima u novinama i vidimo ih na TV-u, posebno ako nekog dovoljno teško povrede ili ih iz škole izvedu s lisicama. Ulozi su visoki. Ako Džojima ne pomognemo, gubimo ih.

Kako ćemo pomoći gospođi Vuds? Još jedno važno pitanje. Učionica gospođe Vuds puna je dece s raznoraznim akademskim, bihevioralnim, emotivnim i socijalnim poteškoćama. Ona bi najviše volela da svima njima pruži potrebnu pomoć. Tokom godina je uložila mnogo vremena i energije u pomaganje problematičnim učenicima, ali to bi retko urodilo plodom. U najmanju ruku, treba nekako da se postara da deca problematičnog ponašanja u njenom razredu ne ometaju ostalu decu u učenju. Ona takođe mora razmišljati i o važnim testovima, planirati predavanja, prisustvovati bezbrojnim sastancima, prihvatiti i primeniti najnovije inicijative školskog sistema, pa je i tako u škripcu s vremenom. Ako ne pomognemo gospođi Vuds, gubimo i nju.

A gospođa Louel? Svet roditelja teške dece zastrašujući je, samotn, težak i prepun frustracija, a ako dete ima problema u školi, još i više. Gospođa Louel se navikla da nju krive za sinovljeve poteškoće, navikla je na zurenje ljudi koji je prepoznaju samo kao roditelja „onog deteta”. Isuviše su joj dobro poznati lekovi kojima leče tešku decu, uz knjige i TV emisije koje nju ocenjuju kao pasivnu, nehajnu, nemotivisanu, popustljivu, neobrazovanu majku. Postoje milioni gospođa Louel, i sve one priželjkiju bolji način, način koji stvarno funkcioniše.

Ako mislimo da pomognemo Džoiu, gospođi Vuds i gospođi Louel, moramo se mnogo više udubiti u ono što znamo o tome kako deca postaju teška. Onda moramo razmotriti neka važna pitanja. Da li se način na koji disciplinujemo decu u našim školama bavi stvarnim faktorima koji „otvaraju put” društvenim, emotivnim i bihevioralnim problemima dece? Ako je odgovor „ne”, šta umesto toga treba da radimo?

Ono što smo mislili o problematičnoj deci – da su manipulativna, traže pažnju, dovode pred svršen čin, nemotivisana, da teraju do krajnjih granica, te da su te osobine stekli usled pasivnog, popustljivog, nedoslednog i neusmerenog vaspitavanja – uglavnom je netačno. Posledično su i intervencije proistekle iz takvog načina

razmišljanja takođe pogrešne. Vidite, ako verujete da je pasivno, popustljivo, nedosledno i neusmereno vaspitavanje navelo dete da se neprilagodljivo ponaša, onda ćete se pošteno potruditi da budete kruti, čvrsti, dosledni i usmereni, tipično putem nametanja posledica od strane odraslih. Živimo u kulturi u kojoj mnogi odrasli mogu da se sete samo jedne reči, samo jedne intervencije, za izlaženje na kraj s decom koja ne ispunjavaju njihova očekivanja: *posledice*. Posledice mogu značiti nagrade (u školama možda posebne privilegije ili nalepnice, „smajlije“, tikete ili poene koji mogu da se zamene za opipljive nagrade) za prikladno ponašanje, ili kazne (oduzimanje privilegija, dobijanje dodatnih zadataka, boravak u čošku, udaljavaње s nastave, ukidanje izlaska na odmor, isključenje) za nepoželjno ponašanje. Posledice su divne kada pomažu. Manje su divne kada ne pomažu. A često ne pomažu deci na kojoj se najčešće primenjuju.¹

To je zato što nam nametanje posledica pomaže da postignemo samo dva cilja: (1) učenje dece osnovnim lekcijama o ispravnim i pogrešnim načinima ponašanja i (2) podsticanje dece da se ponašaju kako treba. Ali – i ovo je važno – velika većina teške dece *već zna kako mi želimo da se ponašaju*. Znaju da ne bi smeli da ometaju drugare u školi u učenju, niti da istrče iz škole kad se uznemire ili postide. I znaju da se ne smeju tući, psovati i vikati na času. Stoga njima nije potrebno da se preterano trudimo da im pokažemo kako želimo da se ponašaju. Iako je u ovo možda teško poverovati, većina teške dece već želi da se ponaša kako treba. Ne treba da im i dalje dajemo nalepnice, uskraćujemo im igranje na odmoru ili ih udaljavamo iz škole – *ona su već motivisana*. Njima od nas treba nešto drugo.

Premisa ove knjige jeste da deci s bihevioralnim poteškoćama *nedostaju važne kognitivne veštine*, što je ideja koju podržava tridesetogodišnje neuronaučno istraživanje agresivne dece, dece koja se teže slažu s ljudima, imaju poremećaj pažnje, poremećaje raspoloženja i anksioznosti, opozicioni prkosni poremećaj (ODD), poremećaj ponašanja, poremećaje autističnog spektra i jezičke poremećaje. Veštine razmišljanja o kojima se ovde govori nisu u tradicionalnim akademskim domenima – čitanju, pisanju i aritmetici – već pre u domenima podešavanja emocija, razmatranja mogućih ishoda svojih postupaka, shvatanja kako naše ponašanje utiče na druge ljude, poznavanju reči kojima se drugima saopštava da nešto nije u redu, te fleksibilnog reagovanja na promene plana. Drugim rečima, ta deca pate od *razvojnog zastoja*, svojevrsnog poremećaja učenja. Baš kao što deca koja kasne s čitanjem teško usvajaju veštine

neophodne da se tečno čita, tako problematična deca teško usvajaju veštine neophodne za tečno rešavanje životnih društvenih, emotivnih i bihevioralnih izazova.

Kako pomažemo deci koja imaju tradicionalne razvojne zastoje? Prvo procenimo faktore koji ometaju usvajanje veština, a onda im obezbedimo specijalizovano podučavanje veštinama koje im nedostaju, u količinama s kojima mogu izaći na kraj. Kad tešku decu tretirate kao da imaju razvojni zastoj i primenite istu saosećajnost i pristup koji biste primenili na bilo koji drugi poremećaj u učenju, ide im mnogo bolje. Nastavite li da ih gledate kao nemotivisane, manipulativne, kao da traže pažnju i iskušavaju granice... nastavite li da se oslanjate na posledice kad se bavite njihovim problemima, neće im ići bolje. To je zato što posledice neće naučiti decu veštinama razmišljanja koje im nedostaju, niti rešiti probleme koji pripremaju teren za njihovo problematično ponašanje. Zašto smo toliko zadrto preterivali s nametanjem posledica deci s problemima u ponašanju? Zato što nismo znali da imaju razvojni zastoj.

Ako konvencionalna školska disciplina ne pomaže deci sa socijalnim, emotivnim i bihevioralnim poteškoćama, jedini razlog da se s njom nastavi jeste to što *pomaže* deci koja te probleme nemaju. A zapravo se primerni učenici ne ponašaju kako treba zbog školskog disciplinskog programa. Lepo se ponašaju zato što poseduju veštine da rešavaju životne poteškoće na prilagodljiv način. Stoga se ponovnom razmatranju pristupa za zadovoljavanje potreba teške dece može prići bez mnogo straha: školski disciplinski program *ne deluje na decu kojoj ne ide dobro, a a ostaloj deci nije potreban*.

Vratimo se sad pitanjima sa početka: Šta ćemo sa Džojem? I kako ćemo pomoći gospođi Vuds i gospođi Louel?

Baš kao i sa bilo kojim drugim razvojnim zastojem, pomoći ćemo gospođi Vuds i gospođi Louel da bolje *razumeju* Džojjeve poteškoće (drugim rečima, pomoći ćemo im da prepoznaju veštine koje mu nedostaju) i izdvojiti *situacije* u kojima će najverovatnije imati te poteškoće (koje se zovu *nerešeni problemi*). I pomoći ćemo im da nauče kako da rade *sa* Džojem kako bi problemi mogli da se reše, veštine nauče, te da on postane manje problematičan.

Ne, neće biti lako, i definitivno će potrajati. Pomaganje deci s problematičnim ponašanjem nikad nije lako i uvek dugo traje. Ali intervenisanje na neefikasan način uvek je teže i oduzima više vremena od intervenisanja na način koji je efikasan. Naravno, mnogo toga zavisi od vaše definicije efikasnosti. I previše često „efikasno” se odnosi samo na uspešno smanjenje uticaja problematične dece

na ostale učenike. Iako to jeste plemenit cilj, često se postiže tako što se žrtvuje dete problematičnog ponašanja. Šta ako bi bilo moguće pomoći mu da reši probleme koji izazivaju problematično ponašanje, istovremeno ga učeći veštinama koje mu nedostaju, umanjujući negativan uticaj na ostale učenike i sprečavajući da sklizne u otuđenje?

Gubimo mnogo dece i mnogo nastavnika zato što problematičnu decu još uvek posmatramo na pogrešan način i bavimo se njima na način koji promašuje ono što ih stvarno muči. To donosi samo frustraciju za sve uključene i vreme je da se taj beskrajni krug prekine.